

Barndom for jenter

Hva vet vi om barndommen for jenter som vokste opp på 1800-tallet? Under finner du utdrag fra noen intervjuer med kvinner. De er utført av Alf Mostue på 1950-tallet. Han var fra Notodden og reiste rundt for å intervju folk om barndom og ungdomsliv, og hvordan arbeidslivet deres hadde vært. Her er det plukket ut sitater fra intervjuene. De fullstendige intervjuene er samlet i boka «Slik var hverdagen». Arbeidsfolk forteller fra husmannsår, anleggstid og kriseår. Redigert av Hallgrim Høydal, Kari Moen og Jostein Nerbøvik. (Notodden historielag og NKS-Forlaget 1988.)

Vilja på Heddal bygdetun – foto: Anne Haugen Wagn 2017.

1. Forteller her er Johanne Anderson, født 1875 i Bø.

Johanne var født i fattige kår og måtte ut og arbeide fra hun var sju år gammel. Da gjette hun fem kuer og ni sauer og fikk noen øre dagen i lønn. Johanne var ute hele dagen og fikk lite mat. Den som gjette ble kalt for en hjuring. Om vinteren hadde hun jobb som barnepike, men Johanne gikk også litt på skole. En dag jobb, en

dag skole. Barnepike ble kalt for bångjule.

Etter at Johanne var konfirmert, ble hun regna som voksen, og måtte ut og skaffe seg arbeid. Det gjaldt alle på den tida, bortsett fra de aller rikeste. Johanne fikk arbeid som barnepike og tjenestejente på en gård som heter Borgja i Bø.

Om fritida skriver hun:

I fritida kunne vi gjøre som vi ville, men vi måtte nok spørre sjølvfolka om lov til å gå, så de visste hvor vi var. Det var mye moro og leven i den tida. Om sommeren lå vi fire jenter på stabburet, og hver lørdag og søndag kom det uteflugarar (unge gutter), og da var det mye leven. Så kunne vi tjenestefolka lage til dans, vi var så mange, og da dansa vil så fillene flaug. Vi fikk nok ikke lov til dette, men når bonden sjøl var borte, passa vi på. Det hendte at uteflugarane hadde munnspeill eller trekkspill, og da blei det liv.

Eg trur ikkje det var noen som hadde avis i Åmotsdal. Nytt fikk vi når det kom kramkarer (handelsmenn) som hadde med seg bøker og annet småtteri.

Det var lite arbeid for jenter i Åmotsdal, for gårdene var små. Mange dro til Rauland som rakstejentur. (Jenter som var med i høyonna, de raka høyy).

Foto: NIA.

2. Anonym kokke, la oss kalle henne Mari Nilsen. Født ca 1890.

Som unger hadde vi nok å gjøra heime. Vi gjette kuer, var med og høya, måka i fjøset og gjorde det som vi ble satt til. Vi tok imot kretur (samme som kuer eller kyr) for folk nede i bygda og gjette i skogen. Jeg husker jeg sprang barbeint i skogen i all slags vær. Sko hadde vi om vinteren, vi gikk i tresko som far laga. Men om vi måtte arbeide heime, så fekk vi likevel tid til å leike. Vi laga kuer av kongler, bygde fjøs og leika driftebønder.

En var driftebonde (en bonde som hadde en flokk dyr, ofte kyr, som han hadde på ulike beiter og som ble ført gjennom bygdene) vi andre var kretur og krabba omkring på golvet.

Om søndagene på sommeren samla vi vårs og leika «buldre brent» eller slo ball, og om vinteren sto vi på ski eller rente i en bakke. Ikke alle hadde ski, så vi lånte av hverandre.

Jeg ble konfirmert i Holla kirke. Når jeg gikk og leste, hadde jeg ei og ei halv mil å gå. Jeg fikk svart kjole og lærstøvler til konfirmasjon. Gaver fekk jeg ikke.

3. Helga Gustavsens, født i Atrå, Tinn i 1886:

Jeg var 11 år da jeg kom til Dromtjønn som gjeterjente, og hadde ni kuer å mjølke. Når vi var ferdige med mjølkinga om morran, så skulle jeg avgarde med kretura og flaug hele dagen. Jeg fikk ingen penger, men maten og noen klesfiller.

Like etter at jeg var konfirmert, kom jeg til Tinnegrend og var tjenestejente der. Jeg fikk 75 kroner for halvåret – en god betaling – men jeg fikk slite for pengene. Der var det 12 mjølkekuer og noen ongdyr å stulle, så hadde jeg oppvasken etter måla, og hver lørdag hadde jeg vask av ti værelser. Så var det vask av mjølkespanna og bære de fulle 50-liters spanna ned til vegen. I den tida jeg var på Bentsrud var jeg ingen steder. Jeg ble ikke kjent med andre enn ei jente som hette Ingeborg, og vi satt som regel på rommet hennes og prata. En eneste gang var jeg på en basar og ødela 10 øre.

Så kom jeg til Såheim i Tinn. Der var det mye anleggsfolk. Jeg fikk lyst til å se på 1.mai-toget på Rjukan en gang, og var bortom ei brakke og så på dansen, men det var slagsmål og bråk. Jeg husker dem dro oss i armen og ville ha oss inn, men vi klarte å slite oss laus.

Tøser kom det i flokkevis og mange ble sendt tilbake. Det skulle liksom hete at de skulle være kokker, men det var nok annen trafikk dem dreiv. Gauker og kremmere fant også vegen hit opp, og de første skapte mye uhygge og leven.

(Utdraget med Helga Gustavsens er fra «Glimt fra arbeiderbevegelsens historie i Telemark.» LO 100 år 1899

-1999.

Siren – på Admini Hydro Notodden. Fra filminnspilling «Scener fra verdensarven». Foto: Anne Haugen Wagn.